

Gallik, Ján

Hodnota dvoch antológií slovenskej poézie v preklade do češtiny

In: *Česká a slovenská poezie: slovo a mlčení : kolektivní monografie*.
Pospíšil, Ivo (editor); Zelenková, Anna (editor). Brno: Galium, 2015, pp.
[45]-54

ISBN 978-80-905336-8-4

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.81575>

Access Date: 22. 03. 2025

Version: 20250223

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Ján Gallik (Nitra)

Hodnota dvoch antológií slovenskej poézie v preklade do češtiny

Abstrakt

Cieľom príspevku je interpretačne zadefinovať hodnotu dvoch antológií prekladov slovenskej poézie (autorom oboch je Martin Kučera – *Blýskání nad Tatrou*, 2002 a *Mor ho!*, 2004) do českého jazyka, a to cez prizmu vybraných literárnych diel ako nositeľov istej hodnotovej orientácie a ideí ducha národa ako kultúrneho spoločenstva.

Kľúčové slová: antológie; poézia; katolícka moderna

Abstract

The Value of Two Anthologies of Slovak Poetry in Czech Translation

The aim of the article is to interpret as well as define the value of two anthologies containing the translation of the Slovak poetry (whose author is Martin Kučera – *Blýskání nad Tatrou* (2002) and *Mor ho!* (2004)) into the Czech language through the analysis of the selected literary works representing certain value orientation and the ideas of the nation understood as the cultural community.

Key words: anthologies; poetry; Catholic Modernism

Vedecký pracovník Historického ústavu AV ČR Martin Kučera, ktorý sa netají životnou, inšpiratívnou a nehasnúcou láskou k Slovensku, vydal v rozpätí dvoch rokov 2002 – 2004 dve antológie modernej slovenskej poézie (*Blýskání nad Tatrou*, 2002 a *Mor ho!*, 2004), samozrejme, preložené jeho zásluhou do českého jazyka. A keďže základnou témou už 18. brnianskej česko-slovenskej konferencie je tentokrát analýza vzťahov a pôsobenia umeleckých textov českej a slovenskej poézie (slovo a mlčanie), vrátane básnických prekladov, tak bude zaujímavé sledovať, akú kultúrnu hodnotu panorámy slovenského básnictva prináša do českého prostredia, ktoré sa donedávna s tým slovenským rozvíjalo pod spoločnou strechou, autor dlhodobo sa venujúci prekladom slovenskej poézie do češtiny. V tejto súvislosti možno poukázať aj na samotné konštatovanie Martina Kučeru z úvodu antológie *Blýskání nad Tatrou*, že je „nucen téměř denně sledovat, jak Slovensko [...] se Čechům vzdaluje do nenávratna, jak narůstá propastná distance vůči Slovensku a všemu slovenskému u generace mé dcery, jako kdyby dějinami neprošlo sedm desítek let, kdy Češi a Slováci žili v jednom státě.“¹ Taktiež autor hodnotenia Kučerovej

¹ KUČERA, Martin: *Blýskání nad Tatrou*. Praha: Arista, 2002, s. 14.

antológie, uvedenom na prebale publikácie, zdôraznil, že práve takýto počin, tzn. vydať to najlepšie zo slovenskej modernej poézie 20. storočia² v preklade do češtiny, je manifestom toho, že rozdelenie štátu „*oddělilo národy geopoliticky, nikoli však kulturně. Potřeba kontaktů a duchovní výměny zůstala a trvá nadále, české a slovenské múzy stále tíhnou k sobě.*“³

Obe Kučerove antológie teda ponúkajú percipientovi široký a hlboký záber poézie osobností, ktoré sa umelecky formovali buď ako solitéri, alebo boli súčasťou konkrétneho básnického zoskupenia (katolícka moderna, nadrealizmus, konkretisti, osamelí bežci). Náš interpretačný priezor však bude zameraný len na výber a preklady básní autorov, patriacich do umeleckého zoskupenia, ktoré v tridsiatych rokoch 20. storočia dostalo od literárnej kritiky názov slovenská katolícka moderna.⁴ Je to mu tak najmä z toho dôvodu, že informácie o autoroch a tvorbe uvedenej skupiny či vôbec preklady ich básní sú v českom literárnom kontexte ojedinelým javom.⁵ Reflektovať preto výraz ich umeleckej hodnoty považujeme za dôležitý. Veď napokon i Martin Kučera postrehol skutočnosť, že spirituálna línia je „*pro slovenské básnictví obzvláště důležitou.*“⁶ Nazdávame sa, že i z tohto dôvodu dostala skupina autorov slovenskej katolíckej moderny v oboch antológiách dostatočný priestor.

² V rámci uvedeného časového údaju tvorí výnimku jedine úvodná básen od Janka Kráľa *Orol vták* (český preklad v antológii *Orel pták*), ktorá vznikla na konci prvej polovice 19. storočia, či básne katolíckeho kňaza a istým spôsobom predchodcu slovenskej katolíckej moderny Tichomíra Milkina a prvej ženy slovenskej poézie Ľudmily Podjavorinskej z konca 19. storočia.

³ J. Š.: *Blýskání nad Tatrou*. Praha: Arista, 2002, prebal knihy.

⁴ Dané označenie korešpondovalo s podobnými modernými tendenciami v niektorých súvekých európskych literatúrach, pričom slovenský historik František Vnuk považuje pojem katolícka moderna dokonca za odvodnený od názvu skupiny autorov českej katolíckej moderny, do ktorej zaraďuje napríklad Jaroslava Durycha, Jakuba Demla, Jana Čepa či Jana Zahradníčka. Kvôli úplnej správnosti však treba pripomenúť, že za dátum oficiálneho vzniku katolíckej moderny v Čechách sa považuje rok 1895 a súvisí s tvorbou i skupinovým vyhranením nasledujúcich autorov: Sigismunda Boušky, Karla Dostála Lutinova či Františka Xavera Dvořáka. Na druhej strane však platí i konštatovanie autorov publikácie *Přehledné dějiny literatury II.*, že na rozdiel od „19. století, kdy teprve v 90. letech se poněkud výrazněji projevila v hnutí tzv. Katolické moderny nábožensky orientovaná literární tvorba katolických spisovatelů, hlásí se tento duchovní proud od začátku 30. let našeho století mnohem intenzivněji“ (BALAJKA, Bohuš – BLAJER, Zdeněk – CHAROUS, Emil: *Přehledné dějiny literatury II.* Praha: SPN, 1994, s. 66).

⁵ Celkovo však môžeme poukázať na fakt, ktorý v súvislosti s prekladmi slovenskej beletrie do češtiny uverejnili v česko-slovenskej revue *Zrkadlení – Zrcadlení* Lubomír Machala a Simona Kukučová, že „*po rozpadu Československa se slovenské knihy do češtiny téměř přestaly překládat, jistý nárůst možno zaznamenat až v nové dekádě. Celkově bylo za oněch sedmnáct let vydáno nemnoho přes padesát knih obsahujících překlady původně slovenských beletristických textů. Jasně převažují prozaické knihy pro dospělé, přibližně třikrát méně vyšlo básnických sbírek, knížek pro děti jsme zaregistrovali sedm. K této bilanci můžeme připočíst ještě jedno kolektivní dílo a čtyři antologie, dvě básnické, dvě prozaické*“ (MACHALA, Lubomír – KUKUČOVÁ, Simona: *K českým překladům současné slovenské beletrie*. *Zrkadlení – Zrcadlení* 8, 2011, č. 2, s. 135).

⁶ KUČERA, Martin: *Blýskání nad Tatrou*. Praha: Arista, 2002, s. 18.

V *Blýskání nad Tatrou* (2002) sú autori a ich básne zoradené chronologicky – z hľadiska literárneho vývinu od začiatku 20. storočia – do šiestich kapitol. Autorov slovenskej katolíckej moderny zaradil Martin Kučera do štyroch z nich, a to konkrétne do II. kapitoly, nazvanej *Mezi válkami*, následne do III. kapitoly s príznačným názvom *Válka 1939 – 1945* a napokon do posledných dvoch, ktoré nesú pomenovanie *Reflexe života* a *Nové směry*. V úvode do antológie sa zostavovateľ a prekladateľ vyjadril na ich adresu nasledovne: „*Slovenskou katolíckou modernu, ideové veľmi neortodoxní, avantgardní, zduchovnělou a decentně erotickou, mezinárodně srovnatelnou, tady zastupuje subtilní Janko Silan a vedle něho P. G. Hlbina, autor koncepce brémondovské „absolutní“, čisté poezie, spolu se svým populárním předválečným druhem Rudolfem Dilongem. Předčasně zesnulý Paľo Oliva byl nadějným příslibem slovenské literatury, ale odešel příliš brzy.*“⁷ Okrem Kučerom menovite spomenutých autorov sa v antológii nachádzajú básne generačného druhu Hlbina i Dilonga a zároveň spoluzakladateľa slovenskej katolíckej moderny Jána Harantu, z mladšej generácie sú najmä v piatej a šiestej kapitole zastúpené verše od Svetoslava Veigla, Mikuláša Šprinca, Gorazda Zvonického, Karola Strmeňa či nedávno zosnulého Janka Motulka, ktorý spoločne so Strmeňom patrili ku skupine tzv. laických predstaviteľov katolíckej moderny, keďže neboli kňazmi. Do piatej kapitoly zaradil Kučera i jednu báseň od Andreja Žarnova, lekára – patológa (vlastným menom František Šubík), ktorého niektorí literárni kritici začleňujú do umeleckého zoskupenia slovenskej katolíckej moderny, ale skôr ho možno považovať len za prívrženca katolíckej orientácie, ktorý sa nepridal k nijakej literárnej skupine, aj keď sa „*od mravných a etických zásad katolíckej moderny príliš neodďaloval*“⁸. Je známy aj ako člen medzinárodnej vyšetrovacej komisie, ktorá sa zúčastnila na objasňovaní masových vražd roku 1943 v Katynskom lese. Jeho báseň *Ticho*, pochádzajúca z jedinej básnickej zbierky, ktorú vydal v emigrácii roku 1978 pod názvom *Presievač piesku*, predstavuje abstraktnejší charakter poézie Andreja Žarnova, dotýkajúci sa „*pojmových javov života, myslenia, medziľudských vzťahov a prírodných krás.*“⁹ Z nich vyvodzuje filozofickú a mravnú sentenciu človeka, veriacoho v silu transcendentna: „*Začarován do zelených chvojí / na srnčích nožkách táhne, sotva dýchá, / alejí borovic, jež jako svíce stojí, / hedvábný šelest posvátného ticha. // Šušká se, že duše v něm zavějí / andělským křídlem, až tam, kde se tyčí / nejvyšší sosna, voňavou alejí / zvláštní dech vane jak z chrámu od jehličí. // Jsou to jen bajky, nedají lidi na ně, / leč když jsem tam krácel zadumaný, / zdálo se mi, že jsem nečekaně / slyšel tichou píseň zahrát na varhany.*“¹⁰ Práve podstata a hodnota tvorby básnikov slovenskej katolíckej moderny či autorov, ktorí k nej mali ideovo,

⁷ Ibidem, s. 19.

⁸ HVIŠČ, Jozef – MARČOK, Viliam – BĀTOROVÁ, Mária – PETRÍK, Vladimír: *Biele miesta v slovenskej literatúre*. Bratislava: SPN, 1991, s. 127.

⁹ Ibidem, s. 138.

¹⁰ KUČERA, Martin: *Blýskání nad Tatrou*. Praha: Arista, 2002, s. 265.

tematicky, motivicky či poetologicky veľmi blízko, spočíva v konfrontácii spirituálna so zmyslovým. Toto konštatovanie platí o to viac, keď vezmeme do úvahy, že v rámci vývinu medzivojnovnej slovenskej poézie ovplyvnil výrazne i slovenskú katolícku modernu poetizmus a surrealizmus, samozrejme, s tým rozdielom, že básnici uvedeného zoskupenia odmietali negovanie absolútnych estetických hodnôt, zakotvenie v nižších sférach či estetický anarchizmus. Pretože podľa P. G. Hlbinu absolútna poézia vyjadruje čistotu, krásu, tajomstvo. Poézia je láska. A práve tá sa stala „trvalým sprievodným motívom celej katolíckej moderny.“¹¹ V danej súvislosti možno poukázať na Hlbinovu báseň *Tragické dada*, ktorú vybral a preložil Martin Kučera z básnikovej zbierky *Začarovaný kruh*. Ide o debutovú básnickú zbierku Pavla Gašparoviča Hlbinu, ktorou doslova „inicioval zrod slovenskej katolíckej moderny,“¹² pretože práve transcendentálna, zmyslová a iracionálna realita naplňovala jeho tvorbu. Tento aspekt vyplýva i z nasledovných veršov: „Ach, taková radosť, radosť: / rozplétať klubka!... / Oceán, / slunovrat, / života kolovrat, / ach, taková, hĺbka, hĺbka! / Život má rúžky taky, / učme se jeho prapodivným hráť. / Já denně na oblaky / hledím a nad hory jim pomáhám...“¹³ Zaujímavú tonalitu majú i verše rozsiahlej básne s názvom *Paríž*, pochádzajúcej zo zbierky *Belasé výšky* (1939). Okrem náboženských básní sú tak v danej zbierke prítomné i verše, zachytávajúce zmyslové vnímanie reality zahraničných lokalít. Autorove zmysly, básnická imaginácia, cestovanie, nové perspektívy, spoznávanie rozličných krajín, ľudí, kultúr, náboženstiev či zvykov zrodili verše, pripomínajúce „cestopisné pohľadnice“, pretavené nevyčerpatelne studňou Hlbinových vnútorných skúseností, túžob, bolestí i radosí. Sám básnik o cestovaní povedal, že taký pohľad na „velebnosť mora a pohľad na nočný Paríž sú rovnako nezabudnuteľné.“¹⁴ A skutočne sa o tom možno presvedčiť i v preklade básne Martinom Kučerom: „Pařížská noc je velký rozkošnický lokál s barem, / jen Kristus se modlí v rozpoložení usebraném, / tam v šeru Notre-Dame zní jeho anátéma, / jeho hlas tichý je a ozvěnu v něm nemá, / ve výšce – Sacré Coeur, k Madelaine běžím dolů, / dvě hvězdy, dvě ohniska pro onu hyperbolu. / Růžový oblak halí nebe, noc a koněspřežní, / jedině růže si voní nad Paříží svěží, / řídké mlhy na Montmartu sladce leží, / ztrácejí se v modré báni se zpuņnou Eiffelovou věží. / Já stojím, vzpomínám na Mont Blanc nad Ženevou, / rozhovor anděla a hada s rajskou Evou.“¹⁵ V tom istom roku, ako vyšla pertraktovaná zbierka P. G. Hlbinu, vychádza i básnická zbierka *Mesto s ružou*, ktorej autorom je Rudolf Dilong. Nosným poetickým obrazom básne, ktorú vybral a preložil Martin Kučera, je rovnako ako u Hlbinu *Paríž*. Báseň s názvom *Co jsem chtěl v Paříži*

¹¹ HAMADA, Milan: *Poézia slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava: Kalligram a Ústav slovenskej literatúry SAV, 2005, s. 605.

¹² PAŠTEKA, Július: *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava: LÚČ, 2002, s. 138.

¹³ KUČERA, Martin: *Blýskání nad Tatrou*. Praha: Arista, 2002, s. 63.

¹⁴ PAŠTEKA, Július: *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava: LÚČ, 2002, s. 144.

¹⁵ KUČERA, Martin: *Blýskání nad Tatrou*. Praha: Arista, 2002, s. 77.

je založená na slobodnej imaginácii, apollinairovskom type verša, vyznačujú sa „ustavičným rozrušovaním toku slov i predstáv, uvoľňovaním a prerušovaním ich bežných spojitostí, preskakovaním z motívu na motív, čím sa dosahuje tzv. polytematickosť básne, jej obsahová mnohosť a plnosť.“¹⁶ Hoci daná báseň i samotné básnické zbierky Rudolfa Dilonga, obohatené surrealistickou poetikou, vyvolali ostrú kritiku najmä u generáčného kritika slovenskej katolíckej moderny Jozefa Kútника Šmálova, ktorý im vyčíta absolútnu odtrhnutosť od všetkého, čo bolo poézii drahé (rým, rytmus, verš), zachovávajúc si len obraz, visiaci vo vzduchoprázdne, pričom tento typ poézie považuje dokonca za flabotanie človeka, ktorý sa nevie kontrolovať, ktorý nežije, ale je žitý, i tak možno konštatovať, že Dilonga práve tento typ poézie zaradil medzi najvýznamnejších básnikov slovenskej katolíckej moderny: „Už cestoval jsem světa modré kraje / můj tmavý habit jako oblak vlaje / nesu si oči vzhůru k nebeské bráně / kapuci mám omočenou v oceáně / prošel jsem vlast Napoleonovu / světoběžníci za mnou vstali z hrobů / a zmalované Pařížanky hýkly / ó mademoiselle myjsme na to zvykli / jedna mi položila otázku v tichu / co vy tady chcete exotický mnichu / a co vy chcete na Montmartru dámy / já jdu se modlit před pařížské chrámy.“¹⁷

Následne básňou *Píseň nejtíší* predstavuje Kučera ďalší básnický debut (ide o melancholickú zbierku *Kuvici* z roku 1936) od talentovaného autora, chlapca „od zoborských strání“,¹⁸ Janka Silana, ktorý podobne, ako ďalší predstavitelia mladšej generácie autorov slovenskej katolíckej moderny (napr. Paľo Ušák Oliva či Svetoslav Veigl), nadväzoval na tvorbu Rudolfa Dilonga. Okrem tejto či ďalších Silanových básní, preložených a vybraných do antológie, zaujme percipienta najmä báseň *Osvětím*, pochádzajúca zo zbierky *Oslnenie* (1969): „Ty vlasy, ty vlasy trýzní, / ty vlasy dětí. / Dívá se praotec Abraham, / anděl už letí, / pozdě však, příliš pozdě, zazní / na pozdrav (co víc dělat mám?) / můj výkřik, před tím utrpěním malý: / Kdo vraždí, darmo se v uniformě halí.“¹⁹ Báseň, ktorá bola po niekoľkých rokoch opätovnou reakciou na hrôzy spôsobené ľuďom počas druhej svetovej vojny nemeckými nacistami v koncentračných táboroch, pričom doba, v ktorej tvoril Janko Silan uvedenú báseň a zostavoval menovanú zbierku bola poznačená ďalšou totalitnou mocou, tentokrát komunizmom, ktorá mu ako katolíckemu kňazovi a náboženskému básnikovi, žijúcemu doslova v domácom exile, nedovoľovala oficiálne publikovať (okrem krátkeho obdobia chvíľkového politického uvoľnenia v rokoch 1966 – 1969), vyjadruje „totálny debakel humanity.“²⁰ Kučera však do antológie vybral a preložil i básne, ktoré boli publikované v básnických zbierkach, vychádzajúcich priamo v čase druhej svetovej vojny, t. j. v časoch úzkosti

¹⁶ PAŠTEKA, Július: *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava: LÚČ, 2002, s. 155.

¹⁷ KUČERA, Martin: *Blýskání nad Tatrou*. Praha: Arista 2002, s. 78.

¹⁸ Ibidem, s. 68.

¹⁹ Ibidem, s. 244.

²⁰ PAŠTEKA, Július: *V jase i jasote*. In: SILAN, Janko: *Súborné dielo 3*. Bratislava: LÚČ, 1996, s. 30.

a ohrozenia ľudstva. Takouto zbierkou je napríklad *Zem požehnaná* (1940) od kysuckého rodáka Jána Harantu, ktorá v sebe zahŕňa básne písané zväčša v čase, keď sa k vojne schyľovalo. Dokazujú to napríklad dve vybrané štvorveršia z básne, ktorá má v českom preklade názov *Ve vřavě války*: „Do krve hrozně, do krve, můj Bože, / klesl jsem bez sebe, sám a propříště, / v hrůze jsem ztuhnul, smrt byla mé lože, / až ohněm zpil jsem se jako ohniště. // Potom jsem šlehal z očí divé blesky, / tak zdívočel ve mně lidský zrak – / zvířecky chladně zíral na zjev přínebeský, / jenž tupě vedle sténal, nebožák.“²¹

Skutočne tematicky i motivicky rôznorodý výber básní v pertraktovanej antológii *Blýskání nad Tatrou* dosvedčujú aj tie verše, ktorých základným poetickým výrazom je láska, ktorú možno vnímať v projekcii dvoch rovín, a to duchovnej, vyjadrujúcu lásku k Bohu, nebeskej Matke, svätým alebo telesnej (jemne erotickej), zahŕňajúcu ľudskú túžbu po citovom vzplanutí, kde nie je percipientovi úplne jasné, či tieto ľúbostné básne adresoval autor reálnym alebo vysnívaným láskam. Jednou z takto profilovaných básní je báseň Paľa Ušáka Olivu *Ex voto*, ktorá pochádza z jeho debutovej zbierky *Oblaky* (1939). Je to jediná knižne vydaná zbierka, ktorá vyšla počas autorovho života, pretože zomrel ako 27 ročný na tuberkulózu: „Navždy mi budeš unikat / jak miliardy slz v tvých očích / Neuč se neuč vzpomínat / o vlnách smíru v osamělých nocích // Po bílých cestách chodím sám / v mých stopách za mnou plachá víla / Večer si s ptáky povídám / jak zrakem jsi je poranila // I tobě přece do dlaní / sedají vždy když směr letu změni / Jejich zpěv mne sladce omámí / jak tvoje sbohem k neshledání.“²²

Inou tematickou tonalitou sa zase vyznačujú básne autorov, ktorí v štyridsiatych rokoch 20. storočia nadviazali na hlavnú skupinu básnikov slovenskej katolíckej moderny. Máme na mysli autorov tzv. druhej vlny Mikuláša Šprinca, Gorazda Zvonického, Karola Strmeňa či Janka Motulka. Z menovaných – nad priemer vtedajšej literárnej úrovne – možno vyzdvihnúť najmä tvorbu básnika a prekladateľa Karola Strmeňa. Martin Kučera do svojej antológie vybral a preložil od daného autora básne, pochádzajúce zo zbierok, ktoré mu vyšli až v emigrácii.²³ Zväčša sú to filozofické reflexie osobnej lyriky založené na hlbokom vzťahu veriaceho človeka k Bohu, v ktorých sa odzrkadľuje prirodzená túžba po domove. Väčšina básní – čo dokazuje i Kučerov výber – zo zbierok *Strieborná legenda* (1950), *Čakajú nivy na jar* (1963) či *Znamenie ryby* (1969) je tak poetickým dokumentom autorových citových väzieb k Slovensku, spájajúcich prvok „etickej a etnickej

²¹ KUČERA, Martin: *Blýskání nad Tatrou*. Praha: Arista, 2002, s. 142.

²² *Ibidem*, s. 82.

²³ V roku 1945 sa mu spoločne so Šprincom a Dilongom podarilo ilegálne dostať do Talianska. V roku 1947 odcestoval do Spojených štátov amerických, kde sa živil ako publicista a učiteľ. V rokoch 1966 až 1990 prednášal na Clevelandskej štátnej univerzite románske jazyky a literárnu komparatistiku. Tragicky zahynul v roku 1994 pri autohavárii.

podstaty s prvkami transcendentálneho zovšeobecnenia²⁴: „Veškerá něha se mi soustředí v konečcích prstů. / Odrazíte ji vějířem, a vrací se do nich jako zlá, / už po staletí číhající bolest. / To je v tobě ta rodná zem, řekli mi dobří známi, / moudří jak všichni utečenci. Ale k čemu je rodná zem / rybě? / Jenom prosebníci vědí, která se umírá. A já jsem viděl / i vodnaté oči svého anděla. / Někdy se konečky prstů dotknou dokonce záchvěvů / růžové barvy.“²⁵

Následne básnickú tvorbu – v skupine s Karolom Strmeňom – vyššie uvedených básnikov Mikuláša Šprinca, Gorazda Zvonického či Janka Motulka spomenieme v kontexte druhej Kučerovej antológie s aluzívnym názvom **Mor ho!**, ktorú na rozdiel od tej prvej možno nazvať tematickou, pretože v nej zostavovateľ jednoducho dával „prednosť autentické, dobovej protiválečné tvorbe pred tvorbou psanou po roce 1945“.²⁶ V súvislosti s tvorbou autorov slovenskej katolíckej moderny poukazuje Kučera na zaujímavý avšak málo zdôrazňovaný fakt, že popri staršou historiografiou vyzdvihoovaných básnikoch, z ktorých mnohí boli organizovanými komunistami, písali v intenciách protivojnového a viac alebo menej otvoreného protifašistického postoja i katolícki duchovní, resp. aj laickí predstavitelia, ktorí boli príslušníkmi „avantgardního uskupení Slovenské katolícké moderny“.²⁷ Hoci je pravdou, že išlo o nevelkú katolícku opozíciu, i tak je potrebné – podľa Martina Kučera – zdôrazniť snahu protivojnovej literárnej opozície, nutnosť reflektovať jej vnútornú dynamiku i pohyb. Jeho cieľom je prostredníctvom predkladanej antológie „vyvrátiť poveru, hľuboce zakotvenou v historickém povědomí českého národa, že Slováci byli národem kolaborujícím s Hitlerem v masovém měřítku“.²⁸ Antológiu tak rozdelil do štyroch častí, pričom práve v druhej, ktorú nazval *Bojovníci perem*, deklarujúc „tvorbu autorů v Povstání přímo neangažovaných, ovšem písících básně se zřejmou, obvykle alegoricky vyslovenou, protirežimní a protiválečnou tendencí“²⁹ sa nachádzajú básne od vybraných autorov slovenskej katolíckej moderny.

Od Janka Motulka sa v antológii nachádza päť básní, pričom hneď prvá, pochádzajúca z debutovej zbierky **Blížence** (1944), vyjadrujúcej protest proti vojnovému besneniu, bola napísaná na Kryme v roku 1943 a odráža básnikove pocity z temných vojnových čias, v ktorých bolo „Kosatců pole nedozírné. / Nedohledné jsou i vlastní kroky. // Všecko černé. / Zrádné roky.“³⁰ Martin Kučera, ktorý veľmi dobre pozná poéziu Janka Motulka, keďže do češtiny preložil aj jeho poému **Čas Hero-des** (2003), v ktorej – ako zdôraznil Jozef Brunclík – básnik odsúdil červený režim za všetky príkoria a nepravosti, si uvedomoval, že Motulkove básne sú skutočne

²⁴ HVIŠČ, Jozef – MARČOK, Viliam – BĀTOROVÁ, Mária – PETRÍK, Vladimír: *Biele miesta v slovenskej literatúre*. Bratislava: SPN, 1991, s. 155.

²⁵ KUČERA, Martin: *Blýskání nad Tatrou*. Praha: Arista, 2002, s. 306.

²⁶ KUČERA, Martin: *Mor ho!* Praha: Arista, 2004, s. 419.

²⁷ Ibidem, s. 417.

²⁸ Ibidem, s. 417.

²⁹ Ibidem, s. 420.

³⁰ Ibidem, s. 134.

citlivou vnútornou reakciou nadaného umelca na vonkajšie udalosti a javy, čoho dôkazom je i jeho nasledujúci preklad básnikových veršov: „*Mnozí z nás jsou už v nebi / a mnoho ještě zhyne, // být, nebýt, být, nebýt, / na slunci s bledou tváří? / Anebo s celým tělem v hlíně? // Ach, my ne, Bože, my ne! // Ne, já se nedám ďablím spárům, / ať věčně s lodkou čeká Charón. // Zazpívám hrdlem ptačím. / Obolem lásku krvi splatím.*“³¹

Receptečne veľmi pôsobivý je i Kučerov preklad básne *Modlitba věcí* od Mikuláša Šprincea, autora jedinej básnickej zbierky vydananej na Slovensku s názvom *Ozveny v samotáč* (1939).³² Šprincova poetická modlitba je v čase vojny úpenlivou prosbou u Boha o zachovanie viery v ľudskej duši, ktorá prebúdza silu ľudskosti, tú zvláštnu schopnosť človeka trápiť sa pre cudzie nešťastie, ako aj tešiť sa z radosti iných a prežívať cudzí osud ako ten svoj: „*Posbírej polibky Všemocného Slova, / chvějí se na nás jako rajska rosa, / polibky, v nichž Láska po světě jde bosá, / nechává všude šlépěj znamenanou kříží: / vzpomínku tesknou, která bolí, tíží... // Adamem buď nám, Pane, pojmenuj nás znova: / to, co v nás tak trpí, to, čím trpí kámen... / Vyslov svoje velké, láskyplné Amen!*“³³

Napokon mimo analyzovaných antológií by sme v závere príspevku ešte radi v krátkosti spomenuli Kučerovu reflexiu básnickej i prozaickej tvorby gréckokatolíckeho kňaza a možno bez obáv povedať, že i „súpútnika“ slovenskej katolíckej moderny Jozefa Tótha. Tento fakt schvaľuje aj Martin Kučera, uvádzajúc tvrdenie, že typologicky možno dielo Mons. Tótha do danej skupiny zaradiť.³⁴ Podľa Kučeru má Tóthova tvorba „*dvě základní linie. První bychom si s trochou licence dovolili nazvat „světskou“ a druhou spirituální. Ve světských verších však běží o mnohem víc než o civilní, občanské témata. Jde v nich o ochranu lidských hodnot proti pahodnotám konzumu a ideologických totalit. Je to linie zcela zásadní a ve slovenské poezii originální a svébytná, především svým přesahem duchovním. Ač obsahuje*

³¹ Ibidem, s. 136.

³² V roku 1945 emigroval do Talianska a v júni roku 1946 prišiel do Spojených štátov amerických, pričom zakotvil u benediktínov v Clevelande. V emigrácii mu vyšlo viacero básnických zbierok. V roku 1954 založil najvýznamnejší exilový časopis *Most*.

³³ Kučera, Martin: *Mor ho!* Praha: Arista 2004, s. 187.

³⁴ I Teodor Křížka, ako editor a autor doslovu vydaného súborného diela v roku 2010 s názvom *DIELO. Poézia*, poukazuje na nasledovnú skutočnosť: „*Ak generáciu básnikov-kňazov, ako boli františkáni Rudolf Dilong a Svetoslav Veigl či kňazi Pavol Ušák Oliva, Janko Silan, Pavol Gašparovič Hlbina, Gorazd Zvonický, Mikuláš Šprinc, Ján Haranta a i., nazývame katolíckou modernou, kam priradujeme aj básnikov ako Karol Strmeň alebo básnikov, ktorí vstúpili do literatúry pozdšie, ako napr. Ján Motulko alebo salezián Štefan Sandtner, potom bezpodmienečne aj Jozef Tóth ako básnik-kňaz patrí do katolíckej moderny, hoci sa oficiálneho vydania aspoň časti svojich diel dočkal až v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. Nazdávam sa, že pri začleňovaní nemožno v tomto prípade akceptovať rok oficiálneho vydania, ale skutočný zrod diela. To v našom prípade, najmä ak máme na mysli tri Tóthove doposiaľ nepublikované básnické zbierky *Slnko pod zemou*, *Posolstvo* a *Babylonské piesne*, vznikalo v rozpätí 50. – 70. rokov“ (KRIŽKA, Teodor: *Pokorný rebel lásky a milosrdenstva*. In: TÓTH, Jozef: *DIELO. Poézia*. Bratislava: Vydavateľstvo SSS a Factum bonum, 2010, s. 691).*

básně nemilosrdně sarkastické a plně tónu rozčarování, nevzdává se naděje, ukryté v pozadí. Ironie a sarkasmus tuto cudnou naději a víru nepotlačují, naopak: MOBILIZUJÍ JI. Působí jako roznětka toho, co je v člověku lidské. Autenticky lidské. Málokdy se setkáváme s takým naléhavým a přitom nedeklarativním apelem na humanitu. [...] Zločiny a hříchy Tóth vidí pramenit ze sebelásky „bezdomovců a utečenců, / hladových, hýřících, / pázat a vyděděnců, / mamonářů a bidníků, / vítězů v boji o majetek a moc / a poražených v lidskosti!“ Stačí nemnoho, aby bylo lépe. Nechť každý začne u sebe a sám, na vlastní odpovědnost ať hledá cestu ke Světlu. Z básnický mnohoznačného svědectví Mons. Jozefa Tótha si český překladatel – slovakista odnesl cenné poučení, vtělené mimo jiné do krásné básně z rozsáhlého cyklu **Slňko pod zemou**: Zakryli mi oči kloboukem / a přesvědčují mě, / že kromě tmy nic není, / leda kruh je, který nakreslili, / a nedovolí jej překročit. / I dobrá psiska v noci málo vidí / a v strachu vyjí. / Zakryli mi oči / a kloboukem je tlačí. / Ale já i potmě vidím Slunce, / jejich oči a jejich tváře, / a z klobouku jako z řeseta / sypou se hvězdy / a sadá na ně dým! // Už i oslíkům pod vyschlým fíkovníkem / svítá. / Kdy asi svítne jim?“³⁵

Akú hodnotu majú teda obe antológie modernej slovenskej poézie pre ich prekladateľa a zostavovateľa? Prvá, tzv. subjektívna antológia „přináší osobní vidění slovenské poezie s akcentem na hodnoty blízké naturelu a sympatiím prekladatele, někdy variované čtení těchto hodnot. Poezie zdá se mi být konstitutivním projevem slovenské kulturnosti.“³⁶ Druhá, tzv. tematická antológia dokazuje, že „interpretace zařazených autorů je tudíž hodnotová, a to jak literárně, tak historicky. Tím se nám jeví zajímavější a splňuje naše nároky na podobné publikace: prezentovat básnické dílo jako svěbytný pramen historického poznání.“³⁷ Tak či onak obe antológie Martina Kučeru predstavujú umelecké skvosty slovenskej poézie preložené do českého jazyka, ktoré v novodobej histórii slovenského národa ponúkali, rovnako ako dnes, ochranu mravných kvalít, teda to, čo možno považovať za **hodnotu**, ktorú si malý národ, ležiaci „v srdci Európy“, potrebuje zachovať, chrániť ako stabilný cieľ, ideál, ako prioritu vyjadrenú básnickým slovom. Takéto hodnoty tvoria základ etického konania, budujú v človeku – ako členovi istého národného spoločenstva – určitú hierarchiu, ktorá v celoživotnom procese slúži ako základ pre postupné formovanie jeho osobnosti. Do tohto procesu výrazne zasahuje i umelecká literatúra, „predovšetkým v oblasti abstraktných humánných kvalít, ktoré práve literárny umelecký obraz dokáže konkretizovať a v tom zmysle sprostredkovať so zážitkovo-emocionálnou intenzitou.“³⁸

³⁵ KUČERA, Martin: *Hlas z Prahy. Nad poezií Mons. Jozefa Tótha*. Kultúra14, 2011, č. 12, s. 9.

³⁶ KUČERA, Martin: *Blýskání nad Tatrou*. Praha: Arista, 2002, s. 17.

³⁷ KUČERA, Martin: *Mor ho!* Praha: Arista, 2004, s. 421.

³⁸ STANISLAVOVÁ, Zuzana: *Éthos a Poésis v umeleckej tvorbe*. Prešov: Prešovská univerzita, 2013, s. 8.

Literatúra

- BALAJKA, Bohuš – BLAJER, Zdeněk – CHAROUS, Emil: *Přehledné dějiny literatury II*. Praha: SPN, 1994.
- HAMADA, Milan: *Poézia slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava: Kalligram a Ústav slovenskej literatúry SAV, 2005.
- HVIŠČ, Jozef – MARČOK, Viliam – BÁTOROVÁ, Mária – PETRÍK, Vladimír: *Biele miesta v slovenskej literatúre*. Bratislava: SPN, 1991.
- KRÍŽKA, Teodor: *Pokorný rebel lásky a milosrdenstva*. In: TÓTH, Jozef: DIELO. Poézia. Bratislava: Vydavateľstvo SSS a Factum bonum, 2010.
- KUČERA, Martin: *Blýskání nad Tatrou*. Praha: Arista, 2002.
- KUČERA, Martin: *Mor ho!* Praha: Arista, 2004.
- KUČERA, Martin: *Hlas z Prahy. Nad poezií Mons. Jozefa Tótha*. Kultúra 14, 2011, č. 12.
- MACHALA, Lubomír – KUKUČOVÁ, Simona: *K českým překladům současné slovenské beletrie*. Zrkadlenie – Zrcadlení 8, 2011, č. 2.
- PAŠTEKA, Július: *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava: LÚČ, 2002.
- PAŠTEKA, Július: *V jase i jasote*. In: SILAN, Janko: Súborné dielo 3. Bratislava: LÚČ, 1996.
- STANISLAVOVÁ, Zuzana: *Éthos a Poésis v umeleckej tvorbe*. Prešov: Prešovská univerzita, 2013.

PhDr. Ján Gallik, PhD.

Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr, Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre

Dražovská 4, 949 74 Nitra – Slovensko

jgallik@ukf.sk